

علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره بیست و یکم، شماره پنج، مردادماه ۹۸

عوامل اثرگذار بر تمایل جوامع روستایی به مشارکت در طرح‌های جنگل‌داری در

شمال ایران

کیومرث سفیدی^{*۱}

Kiomarssefidi@gmail.com

الهه علی بابایی^۲

مرتضی مریدی^۳

تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۱/۱۳

تاریخ دریافت: ۹۵/۶/۸

چکیده

زمینه و هدف: امروزه برای رسیدن به مدیریت پایدار جنگل‌ها، مشارکت جوامع محلی به‌عنوان یک شیوه مناسب مطرح است. مشارکت جوامع محلی در برنامه‌های حفاظتی و طرح‌های جنگل‌داری می‌تواند تضمینی بر مدیریت پایدار جنگل‌ها باشد. **روش بررسی:** این پژوهش باهدف بررسی عوامل اثرگذار در پذیرش اجتماعی و تمایل جوامع روستایی به مشارکت در طرح‌های جنگل‌داری با استفاده از روش پیمایشی و تکمیل پرسش‌نامه در روستای نجارده و بندی در مجاورت جنگل خیرود از توابع نوشهر استان مازندران انجام شد. مدل مفهومی پژوهش با تعریف ۹ فرضیه و مدل‌سازی معادلات ساختاری و تحلیل عاملی تأییدی مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج آزمون‌های آماری نشان داد که اختلاف معنی‌داری بین زنان و مردان در تمایل به مشارکت وجود ندارد. همچنین از بین تمامی متغیرهای مربوط به پاسخگویان، تحصیلات و موقعیت شغلی افراد اختلاف معنی‌داری را از لحاظ تمایل به مشارکت نشان می‌دهد. نتایج مطالعات همبستگی و تحلیل عاملی تأییدی نیز ضمن تایید مدل استخراجی نشان داد که نگرش ذهنی افراد مهم‌ترین مؤلفه اثرگذار در تمایل روستاییان به مشارکت است. همچنین سهولت در مشارکت و میزان سودمندی آن تأثیر مثبت و مستقیم بر تمایل روستاییان به مشارکت در طرح‌های جنگل‌داری دارد.

بحث و نتیجه‌گیری: بر این اساس چنان‌چه هدف افزایش مشارکت روستاییان در طرح‌های جنگل‌داری باشد، جلب اعتماد و افزایش آگاهی و درک روستاییان نسبت به سهولت و سودمندی مشارکت می‌تواند راهگشا باشد.

واژه‌های کلیدی: توسعه پایدار جوامع روستایی، مشارکت، امدل اعتماد، تئوری رفتار برنامه‌ریزی‌شده.

۱- دانشیار دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه محقق اردبیلی* (مسئول مکاتبات).

۲- دانش آموخته کارشناسی ارشد دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران.

۳- دانشجوی مقطع دکتری دانشگاه مازندران

Factors affecting participation in forest management programs in rural community in the north of Iran

Kiomars Sefidi ^{1*}

Kiomarssefidi@gmail.com

Elaheh Alibabaie ²

Morteza Moridi ²

Admission Date: February 1, 2017

Date Received: August 29, 2016

Abstract

Background and Objective: Nowadays, participation of local communities has been recognized as a suitable approach to reach sustainable forest management. Participation of local communities in conservational projects and forest management can ensure the sustainable management of forest.

Method: This study aims to investigate the factors affecting social acceptability and intention to participate rural communities in forest management using field survey and questionnaire in Najardeh village near the Kheyrood forest in the north of Iran. The conceptual model used in this research was examined by defining 9 hypotheses, modeling structural equations and confirmatory factor analysis.

Findings: Statistical test results showed no significant difference between men and women tendencies to participate. Among the whole variables related to the respondents, education and occupational status of people did not show a significant difference in terms of tendency to participate. The results of correlation study and confirmatory factor analysis indicated that the subjective norm is the most important factor affecting the tendency of villagers to participate in forest management and social acceptability of the project. Moreover, simplicity of the participation and the perceived usefulness positively and directly affect the tendency of villagers to participate in forestry projects.

Discussion and Conclusion: Accordingly, if the goal is to increase rural participation in forestry projects, then building trust and enhancing the knowledge of villagers about the simplicity and usefulness of participation can be helpful.

Keyword: Sustainable rural development, Women participation, Trust, Theory of planned behavior (TPB)

1- Faculty of Agriculture and Natural Resources, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.
*(Corresponding Authours).

2- Departments of Forestry, Faculty of Natural Resources, University of Tehran, Karaj, Iran.

مقدمه

باشد. در مطالعات صادقی گرما رودی (۱۰) تاثیر اجرای طرح‌هایی مانند جنگل‌داری یکی از مهم‌ترین عوامل در جلب مشارکت‌های مردمی در حفظ و احیای منابع طبیعی تجدیدشونده مورد تایید قرار گرفته است. همچنین بر اساس گزارش مطالعه میرکزاده و همکاران (۱۱) بهره‌برداری پایدار از چوب‌های جنگلی توسط جنگل نشینان به شدت متأثر از متغیرهای مدیریتی-نظارتی، تشویقی-انگیزشی، آموزشی-اطلاع‌رسانی و نگرشی - فرهنگی است. مطالعه قنبری و همکاران (۱۳) نشان داد که تأهل، ممانعت مردان از مشارکت زنان و نیز تخصصی نبودن آموزش از مهم‌ترین موانع مشارکت زنان در فعالیتهای روستایی است. در مطالعه‌ای در شهرستان بابل میزان مشارکت جنگل نشینان در مدیریت جنگل موردبررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد که رابطه معنی‌داری بین متغیرهای تحصیلات، سن، درآمد و میزان شرکت روستاییان در فعالیتهای آموزشی و ترویجی و میزان شناخت و آگاهی جنگل نشینان از فواید جنگل وجود دارد (۱۳).

عدم مشارکت مردم و جوامع محلی در مدیریت جنگل‌ها، مشکلاتی از قبیل عدم احساس تعهد مردم در پایبندی به طرح‌های جنگل‌داری و عدم دستیابی به پایداری را به وجود می‌آورد. این عدم مشارکت می‌تواند ناشی از عواملی مانند عدم آگاهی مردم از طرح‌های جنگل‌داری یا عدم پیش‌بینی مشارکت مردم در ساختار برنامه‌ریزی کشور در این طرح‌ها باشد (۱۴). بر این اساس در این پژوهش، مشارکت اجتماعی و اقتصادی روستاییان در طرح‌های جنگل‌داری و همچنین عوامل مؤثر بر میزان مشارکت را موردبررسی قرار گرفت.

در این بررسی از تئوری رفتار برنامه‌ریزی‌شده (TPB)، مدل پذیرش فناوری (TAM) و مدل اعتماد (TM) به‌عنوان مدل‌های رایج در مطالعات علوم اجتماعی برای درک تمایل روستاییان به مشارکت در طرح‌های جنگل‌داری استفاده شد. Ajzen (۱۸) با واردکردن سازه کنترل رفتاری درک شده به‌عنوان عامل تعیین‌کننده تمایل رفتاری و عمل، تئوری عمل

محیط‌زیست پیرامون بشر در نتیجه مشکلات گوناگون مانند توسعه صنایع و پیشرفت فن‌آوری، رشد سریع جمعیت و بهره‌برداری از منابع ناپایدار و تجدید ناپذیر دست‌خوش دگرگونی‌های زیادی شده است. جنگل از جمله منابع طبیعی تجدیدشونده است که همواره به‌عنوان یکی از پراهمیت‌ترین منابع مورد استفاده انسان به‌ویژه جنگل نشینان بوده است که در نتیجه فعالیتهای بشر و بهره‌برداری ناآگاهانه دچار تخریب‌های فراوانی شده است (۱). به‌منظور جلوگیری از روند تخریب جنگل‌ها و موفقیت در اجرای طرح‌های جنگل‌داری، ضروری است که سودمندی همه‌ی دست‌اندرکاران در برنامه‌ریزی‌ها لحاظ گردد. از این رو مشارکت به معنای دخالت تمامی دست‌اندرکاران در برنامه‌های ریزی و اجرای طرح‌های جنگل‌داری امری ضروری است (۲،۳،۴).

مشارکت به عنوان کلیدی‌ترین عنصر در دستیابی به اهداف توسعه پایدار عبارت است از درگیر ساختن مردم در تعیین سرنوشت خود و احساس مسؤلیت نسبت به این سرنوشت و مداخله اجتماعی آنان است که به تعیین و برآورده ساختن نیازهای افراد منجر می‌شود و تنها یک سهیم شدن انفعالی در فعالیتهای طراحی‌شده توسط دیگران و صرفاً بهره‌برداری از ثمرات فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی نیست، بلکه نوعی پیش‌قدم شدن در تصمیم‌گیری راجع به کار با چگونگی انجام کار است (۷). امروزه موضوع مشارکت جوامع محلی، ماهیت آن، سازوکارهای اجرایی و کیفیت بهره‌گیری از آن، جزئی جدانشدنی در ادبیات توسعه پایدار شده است. مشارکت می‌تواند اعتماد عمومی را بیفزاید، از برخوردها جلوگیری کند، به قوانین معنا دهد، از برنامه‌های سازمانی حمایت کند، دانش محلی را شکوفا نماید، در یادگیری عمومی تأثیر گذارد و فرآیندهای دموکراتیک را در نهادها به‌طور چشمگیری افزایش دهد (۷).

اسدی و همکاران (۹) در مطالعات خود نشان دادند که متغیرهایی مانند تحصیلات، شغل، عضویت در تعاونی‌های محلی و روستایی و نیز نوع بهره‌برداری می‌تواند بر مشارکت روستاییان در احیا جنگل‌های حرا در جنوب کشور اثرگذار

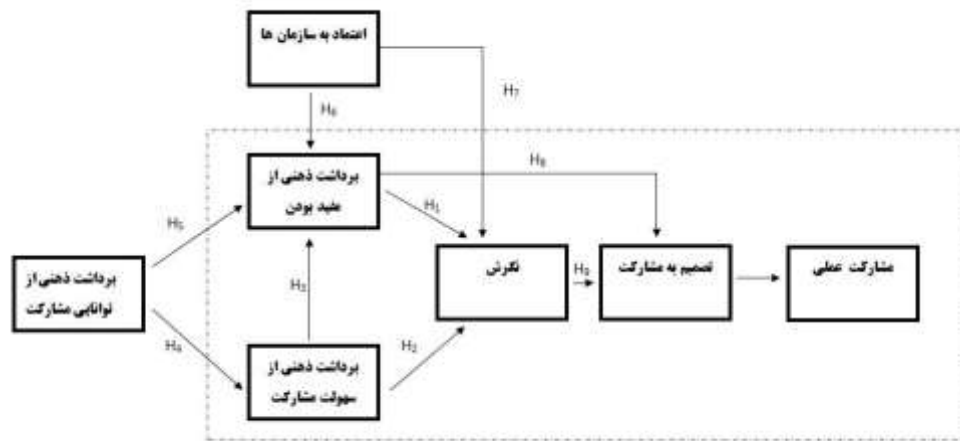
مدل مفهومی و فرضیه‌های پژوهش

بر اساس نظریات رایج در حوزه علوم اجتماعی تئوری رفتار برنامه‌ریزی‌شده و پذیرش فناوری بر اساس نظریات حوزه روانشناسی اجتماعی شکل‌گرفته‌اند که در آن عوامل تعیین‌کننده رفتارهای عمدی مدنظر قرار می‌گیرد. بر این اساس انجام یک رفتار عمدی از یک شخص مانند مشارکت عملی در طرح‌های جنگل‌داری در این پژوهش مرتبط با تصمیم‌گیری فرد برای انجام آن کار است. براساس مدل مفهومی پژوهش (شکل ۲)، مشارکت اجتماعی روستاییان موجب مسیولیت‌پذیری آنان و منجر به تحقق اهداف طرح‌های جنگل‌داری می‌شود. تصمیم به رفتار، توأمان با نگرش به رفتار و هنجارهای ذهنی کنترل می‌شود (فرضیه‌های یک و ۲). سهولت در مشارکت و درک آگاهی افراد از میزان سودمندی مشارکت در طرح‌های جنگل‌داری در جوامع روستایی به‌عنوان بخشی از این پژوهش با فرضیات زیر موردبررسی قرار گرفت که عبارت‌اند از:

۱. برداشت ذهنی از مفید بودن مشارکت در طرح‌های جنگل‌داری بر نگرش روستاییان نسبت به مشارکت عملی اثر مثبت دارد.
۲. برداشت ذهنی از سهولت مشارکت در طرح‌های جنگل‌داری بر نگرش ذهنی از مشارکت عملی اثر مثبت دارد.
۳. برداشت ذهنی از سهولت مشارکت در طرح‌های جنگل‌داری بر برداشت ذهنی از مفید بودن اثر مثبت دارد.

مستدل^۱ را توسعه داده است. تئوری رفتار برنامه‌ریزی‌شده باوجود سازه کنترل رفتاری درک شده، تلاش می‌کند رفتارهای غیرارادی را نیز پیش‌بینی کند (۱۶). شکل یک تئوری رفتار برنامه‌ریزی‌شده را نشان می‌دهد. هدف اصلی مدل پذیرش فناوری، ارائه مبنایی برای پیگیری اثر عوامل بیرونی بر باورهای درونی، نگرش و قصد استفاده است. بر اساس مطالعات مدل پذیرش فناوری درصد قابل‌توجهی از متغیرهای مؤثر بر یک رفتار برنامه‌ریزی‌شده را توصیف می‌نماید (۲۱). عوامل متعددی مانند مسائل اقتصادی و اجتماعی نظیر وضعیت معیشتی افراد، میزان تحصیلات و شناخت از حقوق اجتماعی می‌توانند برداشت‌های ذهنی افراد از سودمندی و سهولت در مشارکت در اجرای طرح‌های جنگل‌داری را تحت تاثیر قراردهد. اعتماد عامل تسهیل‌کننده تعاملات بشری است. اعتماد به افراد امکان مشارکت عملی را داده و به حرکت روان‌تر اقتصاد کمک می‌کند. از طرف دیگر، عدم اعتماد خود یک حالت ذهنی مفید است که ما را در دوری جستن از سامانه‌ها یا افراد و سازمان‌های غیرقابل‌اعتماد و ناسالم توانا می‌سازد (۲۲). این پژوهش به‌منظور سنجش میزان سطح آگاهی مردم محلی از چگونگی اجرای این طرح‌ها و آگاهی از میزان تمایل آن‌ها به مشارکت در اجرای طرح‌های جنگل‌داری انجام پذیرفت. یافته‌ها و نتایج حاصل از این پژوهش، می‌تواند در جهت شناخت عوامل مؤثر در میزان مشارکت افراد، عوامل دخیل در ارتقای سطح مشارکت مردم، شیوه‌های جلب مشارکت مردم به‌ویژه در امور جنگل‌داری و شناسایی شیوه‌های تواناسازی مردم در جهت مشارکت آن‌ها در سیاست‌های مربوط به جنگل، مفید باشد. در این پژوهش دو هدف اساسی موردنظر محقق هست، نخست شناخت عوامل مؤثر بر مشارکت جوامع روستایی در امور مربوط به جنگل و دوم ارائه مدل پذیرش اجتماعی طرح‌های جنگل‌داری در جوامع روستایی است.

1 - Theory of Reasoned action

شکل ۱- مدل مفهومی بررسی پذیرش اجتماعی طرح های جنگل داری

Figure1. The conceptual model of social acceptance of forest management programs

فرضیه های ۶ و ۷). در نهایت اقدام عملی به مشارکت خود تحت تاثیر نگرش افراد و برداشت ذهنی افراد است (فرضیه های ۸ و ۹).

بر این اساس فرضیات زیر در این پژوهش موردبررسی قرار گرفت:

۶. برداشت ذهنی از اعتماد، تأثیر مثبتی بر برداشت ذهنی از سودمندی مشارکت عملی دارد.

۷. برداشت ذهنی از اعتماد، تأثیر مثبتی بر نگرش به مشارکت عملی دارد.

۸. برداشت ذهنی از سودمندی مشارکت تأثیر مثبتی بر تصمیم به مشارکت عملی دارد.

۹. نگرش به مشارکت عملی تأثیر مثبتی بر تصمیم به مشارکت عملی دارد.

روش بررسی

منطقه مورد مطالعه

جامعه پژوهش حاضر روستاهای نجارده و بندپی از دهستان خیرودکنار از توابع شهرستان نوشهر استان مازندران واقع در ۷ کیلومتری شرق نوشهر و در غرب استان مازندران بین ۲۷' ۳۶° و ۴۰' ۳۶° عرض شمالی و بین ۳۲' ۵۱° و ۴۳' ۵۱° طول شرقی است که تحت مدیریت اداره کل منابع طبیعی نوشهر و اداره منابع طبیعی رویان است که مجاور طرح جنگل داری جنگل خیرود با نزدیک به ۵۰ سال سابقه مدیریتی قرار دارد.

علاوه بر این برداشت ذهنی هر فرد نسبت به توانمندی ایشان در برنامه های مشارکتی در این بررسی مورد ارزیابی قرار گرفت. برداشت ذهنی هر فرد قضاوت ایشان را در ارتباط توانمندی ایشان به مشارکت را تعیین می کند (۲۳). اطمینان فرد از این که توانایی مشارکت عملی در طرح های جنگل داری وجود دارد، می تواند تعیین کننده تمایل فرد به مشارکت عملی باشد. برداشت ذهنی افراد نسبت به توانمندی آنان در مشارکت می تواند تحت تاثیر سودمندی و سهولت امر مشارکت باشد (فرضیه های ۴ و ۵). بر این اساس فرضیاتی در این ارتباط موردبررسی قرار گرفتند که عبارتند از:

۴. برداشت ذهنی هر فرد از توانایی ایشان، تأثیر مثبتی بر برداشت ذهنی از سودمندی مشارکت عملی دارد.

۵. برداشت ذهنی هر فرد از توانایی ایشان، تأثیر مثبتی بر برداشت ذهنی از سهولت انجام مشارکت عملی دارد.

در مشارکت روستاییان و به کارگیری آنها با توجه به ارتباطات سنتی و دیرینه افراد با جنگل ها به عنوان بستر حیات روستاییان، اعتماد به برنامه های مشارکتی نقش بسیار مهمی در تمایل آنها به مشارکت عملی می تواند داشته باشد. عدم اطمینان نسبت به برنامه های تدوین شده می تواند تمایل مشارکت را تحت تأثیر قرار دهد. اعتماد روستاییان نسبت به برنامه های ارائه شده از طرف سازمان جنگل ها برداشت ذهنی و نگرش هر فرد را نسبت به مشارکت تحت تاثیر قرار می دهد

دامنه پرسش‌ها پرداخته شد. برای این کار از دانشجویان مقطع دکتری رشته جنگل‌داری و نیز دو نفر از اعضای هیئت‌علمی دانشگاه محقق اردبیلی استفاده شد و بر اساس نظرات ارائه‌شده پرسش‌نامه تدوین و ویرایش نهایی شد. با توجه به نظرات کارشناسان پرسش‌نامه توسط پژوهشگر برای روستاییان تشریح و بر اساس نظریات آن‌ها تکمیل شد. تعداد پرسش‌نامه‌ها بر اساس روش کرجسی و مورگان^۱ و نسبت جامعه موردنظر تعیین گردید. از مجموع کل افراد متعلق به جامعه آماری تعداد ۱۲۵ نفر با استفاده از جدول مورگان (۲۵) انتخاب شدند. در این پژوهش روایی پرسش‌نامه اولیه با استفاده از نظرات اساتید دانشگاهی تأیید شد. پایایی پرسش‌نامه نیز با استفاده از ضریب آلفای کرون باخ^۲ در محیط نرم‌افزاری SPSS بررسی شد که در مرحله پیش‌آزمون بر اساس نظرات تعداد ۲۰ نفر از مصاحبه‌شوندگان، تمامی سنجه‌ها دارای ضریب بیش از ۰/۸۸ می‌باشند. میزان وابستگی درآمد خانوار روستایی به جنگل (کسب درآمد مستقیم مانند اجرت کارگری یا استخدام در شرکت‌های وابسته به جنگل)، میزان وابستگی (معیشتی به‌غیراز کسب درآمد شامل جمع‌آوری محصولات فرعی، تأمین سوخت و ...) خانوار روستایی به جنگل و سابقه ارتباط با جنگل (با سه گزاره) در زمان مصاحبه به‌عنوان متغیرهای فرعی اثرگذار در نگرش و وابستگی به جنگل از طریق مصاحبه و تنظیم پرسش‌نامه موردسنجش قرار گرفت.

تحلیل داده‌ها

در این بررسی از تئوری رفتار برنامه‌ریزی‌شده (TPB)، مدل پذیرش فن آوری (TAM) و مدل اعتماد (TM) به‌عنوان مدل‌های رایج در مطالعات علوم اجتماعی برای درک تمایل روستاییان به مشارکت در طرح‌های جنگل‌داری انتخاب و (۱۹) و (۲۰) از مدل‌سازی معادلات ساختاری^۳ برای تحلیل داده‌ها استفاده شد. یکی از مهم‌ترین دلایل استفاده زیاد پژوهشگران از SEM، قابلیت آزمون تئوری‌ها در قالب معادلات میان

انتخاب منطقه مورد مطالعه بر اساس شناخت نسبی افراد محلی از نحوه اجرای طرح‌های جنگل‌داری و وابستگی درآمد خانوارها به اجرای طرح جنگل‌داری در این روستا انجام شد. بر همین مبنا روستای نجارده و بندپی در مجاورت جنگل خیرود از توابع نوشهر واقع در شمال کشور انتخاب گردید. نجارده روستایی است مجتمع و ارتفاع آن از سطح دریا ۳۵ متر است و فاصله آن تا مرکز منطقه ۱۰ کیلومتر جاده‌ی آسفالت است. مساحت روستا ۱۵۰ هکتار به‌صورت مسکونی و مستثنیات است و عرصه تجاوزی ندارد. قدمت این روستا ۲۰۰ سال است و در ابتدا ۵ خانوار در آن بودند (۲۴). با توجه به قدمت اجرای طرح‌های جنگل‌داری در جنگل مجاور روستا تعدادی از اعضای این روستا در طرح‌های جنگل‌داری روستاهای مجاور مشغول به کار بوده و درآمد و معیشت خانوارهای این روستاها در ارتباط کامل با اجرای طرح‌های جنگل‌داری است. علاوه بر این طرح جنگل‌داری خیرودکنار مشارکت‌هایی در برخی فعالیت‌های عمرانی روستا (مانند ساخت جاده‌های دسترسی روستا) داشته است.

جمع‌آوری داده‌ها

نظر به ویژگی‌های موضوع مورد مطالعه و تعدد عوامل و متغیرها در آن، از روش‌های مختلفی که در مطالعات رشته‌های علوم انسانی مطرح است، استفاده شده است. از جمله این‌ها استفاده همزمان از شیوه‌های اسنادی و همچنین از شیوه مشاهده مستقیم است که جهت انتخاب روستای مورد مطالعه به کار گرفته شد. اطلاعات مورد نیاز این پژوهش از دو طریق مطالعه کتابخانه‌ای و مطالعه پیمایشی جمع‌آوری شده است. در روش کتابخانه‌ای از کتب، مقالات و آمارنامه‌های شهرستان نوشهر و شناسنامه روستاهای آن جهت بررسی سابقه گذشته و ارتباط جوامع روستایی با جنگل استفاده شد. روش پیمایش نیز با انجام مصاحبه و تکمیل پرسشنامه در تابستان سال ۱۳۹۲ انجام شد. در پرسشنامه این پژوهش تمایل جوامع روستایی برای مشارکت در اجرای طرح‌های جنگل‌داری مورد بررسی قرار گرفته است. قبل از تکمیل پرسش‌نامه‌ها به بررسی جمله‌بندی، چگونگی خواندن و تفسیر، خسته‌کننده بودن پرسش‌ها، کفایت

1 Krejci & Morgan

2 Cronbach's alpha

3 STRUCTURAL EQUATION MODELING

لحاظ تمایل به مشارکت در طرح‌های جنگلداری مشاهده نمی‌شود. درحالی‌که بر اساس نتایج میزان وابستگی معیشتی افراد به تأثیری در تمایل ندارد. مطالعات همبستگی نیز تأثیر سهولت در مشارکت را در تمایل به مشارکت نشان می‌دهد که می‌تواند به‌شدت از میزان آگاهی جوامع روستایی اثرپذیر باشد.

جدول ۱- نتایج مقایسه میانگین بین متغیرها و تمایل به

مشارکت در اجرای طرح‌های جنگلداری

Table. The results of ANOVA for the intention to participate and variables

متغیرها	Chi-Square	درجه آزادی	Sig
گروه‌های سنی	۰/۷۳۰	۳	ns ۰/۸۶۶
تحصیلات	۹/۷۳۴	۴	* ۰/۰۴۵
موقعیت شغلی	۹/۰۸۹	۳	* ۰/۰۲۳
سابقه استفاده از جنگل	۳/۷۵۸	۲	ns ۰/۱۵۳
وابستگی درآمد به جنگل	۲/۵۴۲	۳	ns ۰/۴۶۸
دوری و نزدیکی به جنگل	۳/۸۵۲	۲	ns ۰/۱۴۸

مدل مفهومی پژوهش و فرضیات

از مدل تحلیل عاملی تأییدی جهت بررسی اثرگذاری متغیرهای تمایل، سودمندی درک شده، سهولت در مشارکت، هنجار ذهنی و اعتماد استفاده شد. شکل ۲ مدل استخراجی بر اساس معادلات ساختاری را نشان می‌دهد و در بهترین برازش از مدل ارائه شده سودمندی درک شده بر مؤلفه آسانی مشارکت (سهولت درک شده) با چهار گویه اثر مستقیم و بر نگرش ذهنی افراد اثر غیرمستقیم دارد. همچنین سودمندی از طریق مؤلفه تمایل بر اقدام به مشارکت عملی اثر دارد. براساس شکل ۲ و نتایج به دست آمده، سهولت بر تمایل به مشارکت و نگرش اثر مستقیم دارد. نتایج به دست آمده، شاخص‌های محاسبه شده $NFI = ۰/۹۶$ ، $RMSEA = ۰/۰۷۹$ ، $\chi^2/df = ۳/۴۱$ ، $NNFI = ۰/۹۵$ ، $GFI = ۰/۹۷$ و $AGFI = ۰/۹۳$ برازش مناسب برای معیارهای عمومی مدل برازش-خوب و تایید مدل مفهومی پژوهش را نشان می‌دهد. در این بررسی ارتباط بین متغیرها به‌عنوان مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده مدل مفهومی نیز مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد، در اغلب موارد رابطه بین متغیرها (مؤلفه های مدل) معنی‌دار است،

متغیرهاست. برای برازش نیکویی مدل از شاخص‌های مجذور خی (χ^2) ، شاخص نسبت مجذور خی دو بر درجه آزادی (χ^2/df) ، شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص نیکویی برازش انطباقی (AGFI)، شاخص برازش مقایسه‌ای (CFI)، خطای ریشه مجذور میانگین تقریب (RMSEA) و باقی‌مانده مجذور میانگین (RMR) استفاده شد. همچنین برای بررسی وجود یا عدم وجود اختلاف معنی‌دار بین گروه‌های مختلف جنسیت، تحصیلات، موقعیت شغلی افراد و ... از آزمون کروسکال والیس استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نرم‌افزار SPSS و برای برازش نیکویی مدل از نرم‌افزار LISREL نسخه ۸ استفاده گردید.

یافته ها

آماره های توصیفی

در جامعه آماری مورد مطالعه حدود ۳۷٪ از مصاحبه شنودگان متعلق به گروه سنی زیر ۳۰ سال است و بیشترین تعداد متعلق به گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال است که حدود ۴۰٪ از افراد مصاحبه‌شونده را تشکیل می‌دهند. همچنین در جامعه آماری مورد نظر ۴۵٪ از افراد متعلق به زنان بوده است. نتیجه حاصل از بررسی تحصیلات پاسخ‌گویان نشان داد که تنها ۱۴٪ از مصاحبه‌شوندگان دارای تحصیلات دانشگاهی هستند و ۲۵/۶٪ از افراد دارای مشاغل دولتی هستند. نتایج بخش توصیفی پرسش‌نامه نشان می‌دهد، حدود ۳۰٪ از مصاحبه‌شوندگان سابقه ارتباط کاری مستقیم بیش از یک سال با طرح‌های جنگلداری رادارند، علاوه بر این حدود ۳۵٪ از افراد به لحاظ معیشتی وابستگی ضعیف به جنگل دارند و در این بین درآمد ۲۰٪ از خانوارها وابستگی پایینی به جنگل دارد. آزمون‌های آماری نیز نشان داد که اختلاف معنی‌داری بین زنان و مردان و تمایل به مشارکت (بر اساس گویه های پرسش‌نامه) در این بررسی وجود ندارد ($Sig = ۰/۵۹۴$) همچنین از بین تمامی متغیرهای مربوط به پاسخگویان تحصیلات و موقعیت شغلی افراد اختلاف معنی‌داری را از لحاظ تمایل به مشارکت نشان می‌دهد (جدول ۱). اختلاف معنی‌داری بین سایر متغیرها به

۱- Kruskal Walis test

به دست آمده است. نتایج نشان داد مهم‌ترین عامل اثرگذار در تمایل به مشارکت نزد روستاییان نگرش (هنجار) ذهنی افراد در جوامع روستایی است. همچنین نگرش افراد نسبت به مشارکت به شدت تحت تأثیر اعتماد به سازمان‌ها است. بر اساس نتایج آزمون همبستگی سودمندی و سهولت نیز رابطه معنی‌داری را با نگرش افراد نشان می‌دهد.

هرچند که رابطه متوسطی به لحاظ شدت بین برخی از متغیرها وجود دارد. بر اساس نتایج مدل تحلیل عاملی و محاسبات همبستگی (جدول ۲)، تمامی فرضیه‌های پژوهش به استثناء وجود رابطه بین سهولت بر مشارکت و سودمندی پژوهش و در نتیجه مدل عمومی مورد تایید قرار گرفته است. در این بین قوی‌ترین رابطه بین نگرش ذهنی افراد و تمایل ($r = 0/568$)

جدول ۲- آزمون همبستگی بین متغیرهای اثرگذار در فرایند مشارکت روستاییان در طرح‌های جنگل‌داری

Table2. The Correlation test among affective variables on the rural community's participation in forest management programs

sig	r	متغیرها		فرضیه
* 0/021	0/228	نگرش (هنجار ذهنی)	سودمندی مشارکت	۱
* 0/027	0/216	نگرش	سهولت مشارکت	۲
0/441ns	0/04	سودمندی مشارکت	سهولت مشارکت	۳
*** 0/008	0/286	سهولت مشارکت	توانمندی	۴
*** 0/000 <	0/407	سودمندی مشارکت	توانمندی	۵
*** 0/002	0/320	سودمندی مشارکت	اعتماد به سازمان‌ها	۶
*** 0/001	0/346	نگرش	اعتماد به سازمان‌ها	۷
* 0/021	0/228	سودمندی مشارکت	تمایل به مشارکت	۸
** 0/000 <	0/568	نگرش (هنجار ذهنی)	تمایل به مشارکت	۹

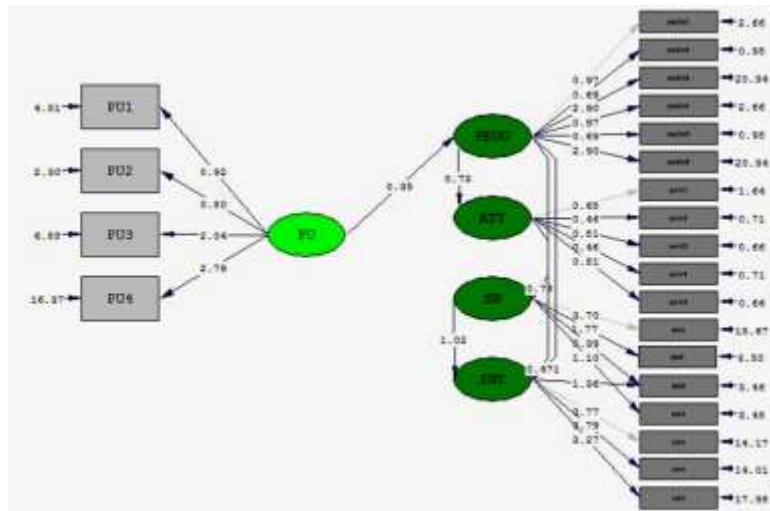
** معنی‌داری در سطح خطای آماری 0/01 و * معنی‌داری در سطح خطای آماری 0/01 و ns نشانگر عدم وجود رابطه معنی‌دار است.

در مدیریت‌های مشارکتی در جوامع روستایی مانند مشارکت عملی در جمع‌آوری بذور و محصولات فرعی در جنگل‌ها دارند. مطالعات صورت گرفته در سایر کشورها نیز نشان داده است، یکی از مهم‌ترین گروه‌های اجتماعی مؤثر در مدیریت مشارکتی منابع طبیعی مشارکت زنان است (۲۷ و ۲۸).

بحث و نتیجه‌گیری

آماره‌های توصیفی

این بررسی باهدف تعیین مؤلفه‌های مؤثر بر تمایل روستاییان به مشارکت در طرح‌های جنگل‌داری انجام گرفت. در جامعه آماری موردنظر ۴۵٪ از افراد متعلق به زنان بوده است که نقش مهمی

شکل ۲ - مدل عمومی پژوهش بر اساس شاخص های موردبررسی

Figure 2. The general model of the study based on the studied indices

متغیرهای مربوط به پاسخگویان تحصیلات و موقعیت شغلی افراد اختلاف معنی داری را از نشان می دهد. این در حالی است که در مطالعاتی مشابه در بورکینافاسو در غرب افریقا عواملی مانند تأثیر جنسیت، تعداد افراد خانواده و درآمد خانوار در تمایل به مشارکت نشان داده شده است (۲۹). بر اساس مطالعات انجام شده درآمد خانواده، سن و وضعیت تأهل تأثیر معنی داری بر مشارکت زنان در طرح های جنگل داری در کشور ترکیه دارد و اغلب سطح پایین شناخت از نحوه اجرای طرح های جنگل داری و پایین بودن تحصیلات از موانع اصلی مشارکت روستاییان در طرح های جنگل داری است (۱). اختلاف معنی داری بین سایر متغیرها به لحاظ تمایل به مشارکت در طرح های جنگل داری مشاهده نمی شود. آگاهی از نحوه اجرای طرح ها و مزیت مشارکت در طرح ها می تواند تحت تأثیر میزان تحصیلات افراد بوده و تمایل آنان را به مشارکت تحت تأثیر قرار دهد. مطالعات صورت گرفته در ارتباط با مشارکت روستاییان در فعالیت های کشاورزی در دهستان نساء نشان داد که عدم آگاهی از نحوه مشارکت مهم ترین مانع توسعه در روستاها به شمار می رود (۳۱) در حالی که بر اساس نتایج میزان وابستگی معیشتی افراد تأثیری در تمایل ندارد که می تواند به علت عدم شناخت جوامع روستایی از مزیت ها و نحوه مشارکت در طرح های جنگل داری باشد. بر اساس مدل به دست آمده در این

همچنین تنها ۱۴٪ از مصاحبه شونده گان دارای تحصیلات دانشگاهی و ۲۵٪ از افراد دارای مشاغل دولتی و سایر مصاحبه شونده گان دارای سایر شغل ها هستند، علت اصلی پایین بودن سطح تحصیلات مصاحبه شونده گان انتخاب جامعه روستایی و نیز قرار گرفتن کارگران جنگل در جامعه آماری است که اغلب فاقد تحصیلات دانشگاهی هستند، با توجه به عدم توسعه یافتگی نسبی روستاها انتظار نمی رود تعداد زیادی از روستاییان در مشاغل دولتی باشند و اغلب به کشاورزی و دامداری سنتی مشغول هستند. شاغلین بخش دولتی اغلب در طرح های جنگل داری مشغول به کار هستند. در نتایج به دست آمده، بخش قابل توجهی از افراد به لحاظ معیشتی وابستگی کمی به جنگل دارند و در این بین درآمد ۱۱٪ از خانوارها وابستگی پایینی به اجرای طرح جنگل داری در منطقه دارد. در مقابل وابستگی بسیار بالای درآمد خانوار به طرح های جنگل داری ثبت نشده است دلیل آن شاید پایین بودن سطح دستمزد شاغلین در بخش جنگل و تغییر در نحوه معیشت روستاییان و تغییر سبک زندگی در این منطقه باشد. مطالعات نشان داده است که تغییر در سبک زندگی می تواند تفاوت هایی را در مشارکت روستاییان به دنبال داشته باشد (۲۸). نتایج آزمون های آماری نشان داد که اختلاف معنی داری بین زنان و مردان و تمایل به مشارکت وجود ندارد و از بین تمامی

دلایل عدم توفیق مدل‌های مدیریتی مشارکتی در مناطق شمالی کشور باشد. در مدل ارائه شده سودمندی بر نگرش ذهنی افراد اثر غیرمستقیم داشته و از طریق مؤلفه تمایل بر اقدام به مشارکت در طرح‌های جنگل‌داری اثر دارد. بر این اساس چنانچه هدف توسعه مشارکت روستاییان در طرح‌های جنگل‌داری باشد دومین مولفه اثر گذار پس از نگرش ذهنی، سودمندی یا سهولت درک شده است که بایستی با تدوین برنامه‌های ترویجی با افزایش دانش روستاییان سودمندی مشارکت در اجرای طرح‌ها تبیین شود. در عین حال بر اساس نتایج توصیفی این پژوهش، تحصیلات می‌تواند در تمایل به مشارکت اثرگذار باشد که نشان دهنده اهمیت افزایش آگاهی روستاییان نسبت به درک سهولت و سودمندی مشارکت است. همچنین سهولت درک شده بر تمایل به مشارکت و نگرش اثر مستقیم دارد. درک سهولت در مشارکت نیز می‌تواند با اقدامات آموزشی و ترویجی افزایش و در نتیجه بر اساس مدل به دست آمده بر هنجار ذهنی و نگرش افراد نسبت به مشارکت اثر گذاشته و در نهایت افزایش تمایل به مشارکت را به دنبال داشته باشد.

در معادلات ساختاری و در مدل‌های استخراجی چنانچه مجذور خی از لحاظ آماری معنادار نباشد به معنی برازش بسیار مناسب است. اگر شاخص نسبت مجذور خی بر درجه آزادی، کوچک‌تر از ۳ باشد برازش بسیار مطلوب را نشان می‌دهد و اگر شاخص‌های CFI، AGFI، GFI بزرگ‌تر از ۰/۹۰ باشد بر برازش بسیار مطلوب و بسیار مناسب دلالت دارد و بزرگ‌تر از ۰/۸۰ بر برازش مطلوب و مناسب و اگر شاخص‌های RMSEA و RMR کوچک‌تر از ۰/۰۵ باشند بر برازش بسیار مطلوب دلالت دارد و کوچک‌تر از ۰/۰۸ بر برازش مطلوب دلالت دارد؛ که با توجه مقادیر به دست آمده بنابراین شاخص‌های CFI، AGFI، GFI، RMSEA و RMR بر برازش مطلوب و مناسب دلالت داشته و مدل برآورد شده را تأیید می‌کنند (۲۰) و می‌توان عنوان مدل ایجاد شده را یک مدل کارآمد در تحلیل مولفه‌های اثر گذار بر مشارکت روستاییان در طرح‌های جنگل‌داری دانست. بر این اساس به نظرمی‌رسد چنانچه هدف

مطالعه تأثیر عامل سهولت در تمایل به مشارکت نشان داده شده است که می‌تواند به شدت متاثر از میزان آگاهی جوامع روستایی از نحوه اجرای طرح‌ها باشد. بررسی عوامل اثرگذار بر میزان مشارکت روستاییان در طرح‌های جنگل‌داری (۱۳) و آبخیزداری (۳۰)، نیز نشان داده است که رابطه مثبت بین تحصیلات، رضایت‌مندی، میزان درآمد از فعالیت‌های کشاورزی با میزان مشارکت وجود دارد (۳۰)، هرچند که بایستی متذکر شد تفاوت‌های اساسی بین مشارکت در طرح‌های کشاورزی و جنگل‌داری وجود دارد. افراد عموماً از یک آگاهی نسبی در ارتباط با فعالیت‌های کشاورزی مانند زراعت و باغبانی برخوردارند، درحالی‌که فعالیت در جنگل‌داری نیاز به درجه بالاتری از دانش و تخصص دارد. در سایر مطالعات نیز رابطه بین میزان آگاهی عمومی و سطح تحصیلات بر مشارکت در طرح‌های احیای جنگل به تأیید رسیده است (۱۳ و ۱۴). بر اساس مدل ایجاد شده با استفاده از معادلات ساختاری (شکل ۲) در اغلب موارد رابطه بین متغیرهای تشکیل‌دهنده مدل معنی‌دار است، هرچند که رابطه معنی‌داری بین سهولت در مشارکت و سودمندی آن به دست نیامد، بر این اساس در جامعه روستایی موردنظر آسانی مشارکت عملی در طرح در قیاس با سایر متغیرهایی مانند اعتماد به سازمان یا برداشت ذهنی افراد در این جامعه از درجه اهمیت کمتری برخوردار است. همچنین مهم‌ترین عامل اثرگذار در تمایل به مشارکت نزد روستاییان نگرش (هنجار) ذهنی افراد در جوامع روستایی است که بر اساس نتایج خود این مولفه به شدت تحت تأثیر اعتماد به سازمان‌ها قرار دارد. به نظر می‌رسد با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش چنانچه هدف توسعه روش‌های مدیریتی مشارکتی در اجرای طرح‌های جنگل‌داری باشد، بایستی نگرش و اعتماد افراد نسبت به مشارکت در طرح‌های جنگل‌داری به‌عنوان مهم‌ترین مولفه‌های اثرگذار مدنظر در مدل ارائه شده مد نظر قرار گیرد. نگرش و اعتماد تأثیر مهمی بر درک جوامع روستایی از سودمندی مشارکت و سهولت آن دارد. بر اساس مدل تحلیل عاملی تأییدی به نظرمی‌رسد بی‌اعتمادی بین افراد در جوامع روستایی و نگرش منفی نسبت به مشارکت می‌تواند از

- Forest Management. CABI Publishing, Vienna, pp. 19-37.
5. Ebrahimzadeh, A., 1998. Participation of Islamic consuls and rural management in Iran. Pajohesgh, Vol.2 , pp.5-8. (In Persian)
 6. Salam, A.F, Iyer, L., Palvia P, Singh, R., 2005. Trust in e-commerce. Commun ACM 48(2), pp.72-77.
 7. Asadi A., Sharifzadeh A. and Sharifi M., 2009. Investigating patterns of local people participation indevelopment Process of Mangrove Forests in south of Iran. Journal of the Iranian Natural Res, Vol.61(4), pp. 849-865. (In Persian)
 8. Sadeghi Garmaroodi, M. 2000. The role of people participation in conservation, restoration, development and utilization of natural resources. Proceeding of the First Conference on Natural Resources, Participation and Development, Tehran, 19-20 Dec. 2000: 433-446 (In Persian).
 9. Mirakzadeh, A. A , Baharmi, M. and. Ghiasvand Ghiasy, F.2001. Analysis of the effective factors on sustainable exploitation of forest's wood (case study: Dejhen village in Kamyaran County). Journal of Forest and Wood Products (JFWP), Iranian Journal of Natural Resources, Vol.64, No.1, pp. 91-106. (In Persian)
 10. Ghanbari.Y., Hajarian.A., Ansari., R and Kiani.F., 2012. Encouraging and discouraging factors for rural women participation in agricultural activities, (case study: Fereidoonshahr County) Journal of Research and Rural Planning, Vol. 2. pp 71-87. (In Persian)
 11. Habibi, B., Alipour, H. and Kiadaliri, H., 2014. A study on the participation

افزایش تمایل به مشارکت نزد روستاییان باشد سودمندی مشارکت و سهولت می تواند با تأثیر بر هنجار ذهنی افراد باعث افزایش تمایل به مشارکت نزد روستاییان شود.

در یک نتیجه گیری کلی بر اساس مدل تحلیلی عاملی و نتایج آزمون فرضیات می توان عنوان کرد نگرش ذهنی افراد مهم ترین عامل اثرگذار بر تمایل به مشارکت است که تحت تأثیر سهولت و سودمندی مشارکت قرار دارد. اعتماد به سازمان نیز رابطه معنی داری را با هنجار ذهنی افراد دارد. به نظرمی رسد چنانچه دولت و سازمان های مسئول به دنبال جلب مشارکت روستاییان در اجرای طرح های جنگل داری باشند بایستی درجه اول به دنبال جلب اعتماد روستاییان باشند. افزایش شناخت افراد نسبت به نحوه اجرای طرح ها و توانمندی آن ها در مشارکت در طرح و نیز سودمندی مشارکت در طرح نیز بایستی با فعالیت های ترویجی و آموزشی در این مناطق افزایش یابد.

Reference

1. Atmiş. E., Günşen H. B., Lise, B.B., Lise .W., 2009. Factors affecting forest cooperative's participation in forestry in Turkey, Forest Policy and Economics, Vol.11, pp. 102-108.
2. Lise, W., 2007. An Econometric and Game Theoretic Model of Common Pool Resource Management: People's Participation in Forest Management in India. Nova Science Publishers Inc., Hauppauge, New York.
3. Poteete, A., Ostrom, E., 2002. An Institutional Approach to the Study of Forest Resources. International Forestry Resources and Institutions (IFRI), Research Program Indiana University. http://www.cbnrm.net/pdf/poteete_a_001.pdf.
4. Bass, S., 2006. Policy inflation, capacity constraints: can criteria and Indicators Bridge the gap? In: Raison, R.J., Brown, A.G., Flinn, D.W. (Eds.), Criteria and Indicators for Sustainable

- (In Persian)
19. Dolisca, F., McDaniel, J.M., Shannon, D.A., Jolly, C.M., 2009. A multilevel analysis of the determinants of forest conservation behavior among farmers in Haiti. *Society and Natural Resources*, Vol.22, pp. 433-447.
 20. Agarwal, B., 2010. Does women's proportional strength affect their participation Governing local forests in South Asia? *World Development*, Vol. 38, pp. 98-111.
 21. Saydaie S. E. and Dehghani, A., 2010. The Role Peoples Participation in Rural Development: With Emphasis on Traditional and New participation. *Journal of Applied Sociology*, Vol.7. pp.2-18. (In Persian)
 22. Coulibaly-Lingani. P., Savadogo.P., Tigabu.M., Oden.P., 2011. Factors influencing people's participation in the forest management program in Burkina Faso, West Africa, *Forest Policy and Economics*, Vol.13, pp. 292-302.
 23. SheikhHasani, Gh, Mehmandoost, F., 2011. Socio-Economic Participation of Villagers in Rural Development Projects (Case Study, Nesa Districtn). *Territory*, Vol.7, No.28, pp.109-124. (In Persian)
 24. Sharifi, O., Gholamrezaei, S., Rezaei. R., 2010. Factors Affecting the Participation of Rural People in Watershed Plans, Jiroft Region. *Iranian journal of Watershed Management and Science*, Vol.4, No. 12, pp.1-10. (In Persian)
 - level of forest dwellers and its effective factors in forest management (case study: Babolkenar area of Babol Township), *Iranian Journal of Forest and Poplar Research*, Vol.22, No.1, pp.109-120.
 12. Ajzen, I., 1985. From intentions to actions: A theory of planned behavior. In J. Kuhl & J. Beckman (Eds.), *Action-control: From cognition to behavior* (pp. 11-39). Heidelberg: Springer.
 13. Madden, T. J., Pamela S.E., and Ajzen. I., 1992. "A Comparison of the Theory of Planned Behavior and the Theory of Reasoned Action," *Personality and Social Psychology Bulletin*, Vol.18, No.1, pp.3-9.
 14. Lehmann.D.R., 1996. Presidential address: knowledge generalization and the conventions of consumer research: a study in inconsistency. In *Advances in Consumer Research*, ed. KP Corfman, JG Lynch Jr, 23:1-5. Provo, UT: Assoc. Consum. Res.
 15. Geyskens, I., Steenkamp, L.K. Scheer, and N.Kumar., 1996. The effects of trust and interdependence on relationship commitment: A transatlantic study. *International Journal of Research in Marketing*, Vol.13, No.4, pp.303-17.
 16. Compeau, D.R. & Higgins, C.A., 1995. Computer self-efficacy: Development of a measure and initial test. *MIS Quarterly*, Vol. 19, No. 2, pp.189-211.
 17. Krejcie. R. and Morgan, D.W., 1970. Determining sample size for research activities, education and psychological measurements, *Vol.30*, pp. 607-610.
 18. Dacari.A., Rezazadeh. A., 2013. Structural equation modelling using PLS. *Jahaddaneshgahi press*. 451 pp.